

desamortització

Acte jurídic pel qual els béns de *mà morta* tornen a la condició de lliures. Té per finalitat limitar les possibilitats d'adquisició i de retenció de béns immobles a les persones jurídiques (eclesiàstiques o civils), en benefici de les particulars o físiques. Es diferencia de la *desvinculació* en el fet que aquesta es limita a canviar la natura dels béns fent-los lliures, tot mantenint i respectant llur titularitat.

mà morta

Propietat de béns de tota mena, el domini dels quals era inalienable per prescripció legal. La legislació sobre això, d'origen medieval, prohibia la venda dels béns posseïts o adquirits per determinats tipus de propietaris. En l'àmbit civil eren aquests els posseïdors de béns comunals, propis i col·lectius, i els grans propietaris aristòcrates, que transmetien llurs propietats de pares a fills, immutables o engrandides. En el món eclesiàstic ho era l'Església, pel que feia tant a béns individuals com a béns institucionals i col·lectius —monàstics—, seculars o regulars. Quant a les mans mortes de caràcter fundacional, aquestes es referiren a diversos tipus d'institucions eclesiàstiques (capellanies, obres pies) o laiques (hospitals, confraries).

béns comunals

Béns pertanyents al *comú* 9, és a dir, a tota la població d'un municipi. A la Península Ibèrica sorgiren com a conseqüència del procés d'ocupació de terres durant la reconquesta. N'hi havia de dues classes diferents: els *propis* i els *comuns*. Els primers eren béns del municipi com a entitat; els beneficis que hom n'obtenia (arrendament, explotació directa) eren destinats a cobrir despeses dels serveis públics. Els altres eren terres, deveses, prats o boscs que pertanyien a la col·lectivitat de veïns i eren destinats a l'ús directe, en utilització conjunta o bé repartits periòdicament entre la població a la sort o per torn; també podien ésser confiats, si més no en teoria, als veïns més necessitats.

fideïcomís

Disposició segons la qual una persona, en testament o en capítols matrimonials, deixa tots els béns o una part a una altra persona amb l'encàrrec que els conservi i els transmeti a un tercer, anomenat *fideïcomissari*. El fideïcomís és una categoria jurídica elaborada pel dret romà que permeté un manteniment de la solidaritat i del patrimoni familiars. Del fideïcomís es deriva un tipus de *substitució*, la fideïcomissària, o **fideïcomís de substitució**, que ha tingut una extraordinària importància i difusió, especialment en el dret català, fins al punt de donar una especial configuració a la família i a la propietat a Catalunya. El fideïcomís de substitució suposa una crida successiva d'hereus o legataris, en el sentit que el causant anomena un primer hereu o legatari —anomenat *fiduciari*—, el qual adquireix l'herència o el llegat amb el gravamen de transmetre'ls a un successiu hereu o legatari —anomenat *fideïcomissari*—, si s'escauen les previsions assenyalades pel causant. A Catalunya, el fideïcomís de substitució més freqüent és el *condicional*, caracteritzat per la condició que els béns només faran trànsit a l'hereu o legatari successiu si el primer instituït mor sense fills, atès que, mitjançant aquesta previsió, s'evita que els béns surtin de la família en la qual han romàs durant generacions. A Catalunya s'admetien aquests fideïcomisos de substitució fins a la quarta generació; però l'actual *Compilació* del dret civil els ha reduïts a la segona generació o la segona crida, segons que es tracti d'un fideïcomís familiar o no familiar.

mayorazgo

Nom donat a Castella, durant l'edat mitjana, a la institució per la qual un determinat nombre de béns del patrimoni familiar era considerat una unitat inalienable per tal de preveure, així, l'ordre successori, basat en l'heretatge per primogenitura. Sorgí al s XII, al si d'algunes famílies nobles, com a concessió reial per a perpetuar els béns d'uns llinatges determinats. Bé que Alfons X introduí, a *Las Partidas*, una llei que facilitava aquesta pràctica successòria, la institució continuà essent una concessió reial fins al s XVI (lleis de Toro, 1505), que fou ordenat jurídicament. Aleshores la burgesia també començà a practicar el dret de *mayorazgo*, que podia ésser *inter vivos* (escriptura) o *mortis causa* (testament). Limitat des de la darrereria del s XVIII, a causa dels desequilibris socials que provocaren els grans *mayorazgos* (que sempre es podien ampliar per matrimoni), les corts de Cadis n'intentaren l'abolició. Aquesta fou promulgada per llei del 27 de setembre de 1828, que no entrà en vigor, per diverses causes, fins els anys 1836-37.

emfiteusi (mira pàg. 159 del llibre de text)

Contracte pel qual un senyor dóna a una altra persona (*emfiteuta*) el domini útil d'una cosa immoble, perpetuament o a llarg termini, per tal que sigui millorada, tot retenint-ne el domini directe. A canvi de rebre un cànon, pensió o cens o altres prestacions de l'emfiteuta o senyor útil; generalment, a l'acte d'establiment, l'emfiteuta paga una quantitat d'*entrada*.

rabassa morta

Contracte de conreu emfiteutic establert com a arrendament d'un tros de terra per a conrear-hi vinya, amb la condició que el contracte restava dissolt en haver mort dos terços dels primers ceps plantats. És anomenat també *establiment a primers ceps*. Al s XVIII, en augmentar el valor de les terres, ahora que es produïa una inflació creixent, els propietaris consideraren que es veien perjudicats perquè la millora dels mètodes agrícoles prolongava extraordinàriament la vida dels ceps, mentre perdia vàlua el preu de l'arrendament que així s'estenia per diverses generacions. El conflicte fou resolt a favor dels propietaris per l'audiència de Barcelona, que fallà el 1756 que el contracte restava cancel·lat amb la mort dels ceps o bé al cap de cinquanta anys. Aquest sistema —molt usual al Principat— fou la font d'un gran nombre de conflictes, especialment arran de la mort dels ceps en arribar-hi la plaga de la *fil·loxera*. També sorgiren disputes perquè els rabassaires sostenien que el cep que resultava del *capficat* era el mateix cep antic, teoria combatuda pels propietaris, perquè allargava molt la vida del cep i podia perpetuar-la. L'article 1 656 del codi civil del 1889 admetia com a vàlides les operacions de colgats i capficats, però consagrava la durada de cinquanta anys per al contracte. Els rabassaires s'uniren per a la defensa del dret de romandre a la terra que conreaven, i formaren la Unió de Rabassaires. L'alteració de les condicions de conreu en benefici d'aquests, per part del Parlament de Catalunya, amb la promulgació de la llei de *Contractes de Conreu* provocà un seriós conflicte entre rabassaires i propietaris, amb implicacions polítiques profundes.

desamortització

Acte jurídic pel qual els béns de *mà morta* tornen a la condició de lliures. Té per finalitat limitar les possibilitats d'adquisició i de retenció de béns immobles a les persones jurídiques (eclesiàstiques o civils), en benefici de les particulars o físiques. Es diferencia de la *desvinculació* en el fet que aquesta es limita a canviar la natura dels béns fent-los lliures, tot mantenint i respectant llur titularitat.

mà morta

Propietat de béns de tota mena, el domini dels quals era inalienable per prescripció legal. La legislació sobre això, d'origen medieval, prohibia la venda dels béns posseïts o adquirits per determinats tipus de propietaris. En l'àmbit civil eren aquests els posseïdors de béns comunals, propis i col·lectius, i els grans propietaris aristòcrates, que transmetien llurs propietats de pares a fills, immutables o engrandides. En el món eclesiàstic ho era l'Església, pel que feia tant a béns individuals com a béns institucionals i col·lectius —monàstics—, seculars o regulars. Quant a les mans mortes de caràcter fundacional, aquestes es referiren a diversos tipus d'institucions eclesiàstiques (capellanies, obres pies) o laiques (hospitals, confraries).

béns comunals

Béns pertanyents al *comú* 9, és a dir, a tota la població d'un municipi. A la Península Ibèrica sorgiren com a conseqüència del procés d'ocupació de terres durant la reconquesta. N'hi havia de dues classes diferents: els *propis* i els *comuns*. Els primers eren béns del municipi com a entitat; els beneficis que hom n'obtenia (arrendament, explotació directa) eren destinats a cobrir despeses dels serveis públics. Els altres eren terres, deveses, prats o boscs que pertanyien a la col·lectivitat de veïns i eren destinats a l'ús directe, en utilització conjunta o bé repartits periòdicament entre la població a la sort o per torn; també podien ésser confiats, si més no en teoria, als veïns més necessitats.

fideïcomís

Disposició segons la qual una persona, en testament o en capítols matrimonials, deixa tots els béns o una part a una altra persona amb l'encàrrec que els conservi i els transmeti a un tercer, anomenat *fideïcomissari*. El fideïcomís és una categoria jurídica elaborada pel dret romà que permeté un manteniment de la solidaritat i del patrimoni familiars. Del fideïcomís es deriva un tipus de *substitució*, la fideïcomissària, o **fideïcomís de substitució**, que ha tingut una extraordinària importància i difusió, especialment en el dret català, fins al punt de donar una especial configuració a la família i a la propietat a Catalunya. El fideïcomís de substitució suposa una crida successiva d'hereus o legataris, en el sentit que el causant anomena un primer hereu o legatari —anomenat *fiduciari*—, el qual adquireix l'herència o el llegat amb el gravamen de transmetre'ls a un successiu hereu o legatari —anomenat *fideïcomissari*—, si s'escauen les previsions assenyalades pel causant. A Catalunya, el fideïcomís de substitució més freqüent és el *condicional*, caracteritzat per la condició que els béns només faran trànsit a l'hereu o legatari successiu si el primer instituint mor sense fills, atès que, mitjançant aquesta previsió, s'evita que els béns surtin de la família en la qual han romàs durant generacions. A Catalunya s'admetien aquests fideïcomisos de substitució fins a la quarta generació; però l'actual *Compilació* del dret civil els ha reduïts a la segona generació o la segona crida, segons que es tracti d'un fideïcomís familiar o no familiar.

mayorazgo

Nom donat a Castella, durant l'edat mitjana, a la institució per la qual un determinat nombre de béns del patrimoni familiar era considerat una unitat inalienable per tal de preveure, així, l'ordre successori, basat en l'heretatge per primogenitura. Sorgí al s XII, al si d'algunes famílies nobles, com a concessió reial per a perpetuar els béns d'uns llinatges determinats. Bé que Alfons X introduí, a *Las Partidas*, una llei que facilitava aquesta pràctica successòria, la institució continuà essent una concessió reial fins al s XVI (lleis de Toro, 1505), que fou ordenat jurídicament. Aleshores la burgesia també començà a practicar el dret de *mayorazgo*, que podia ésser *inter vivos* (escriptura) o *mortis causa* (testament). Limitat des de la darrereria del s XVIII, a causa dels desequilibris socials que provocaren els grans *mayorazgos* (que sempre es podien ampliar per matrimoni), les corts de Cadis n'intentaren l'abolició. Aquesta fou promulgada per llei del 27 de setembre de 1828, que no entrà en vigor, per diverses causes, fins els anys 1836-37.

emfiteusi (mira pàg. 159 del llibre de text)

Contracte pel qual un senyor dóna a una altra persona (*emfiteuta*) el domini útil d'una cosa immoble, perpetuament o a llarg termini, per tal que sigui millorada, tot retenint-ne el domini directe. A canvi de rebre un cànon, pensió o cens o altres prestacions de l'emfiteuta o senyor útil; generalment, a l'acte d'establiment, l'emfiteuta paga una quantitat d'*entrada*.

rabassa morta

Contracte de conreu emfiteutic establert com a arrendament d'un tros de terra per a conrear-hi vinya, amb la condició que el contracte restava dissolt en haver mort dos terços dels primers ceps plantats. És anomenat també *establiment a primers ceps*. Al s XVIII, en augmentar el valor de les terres, ahora que es produïa una inflació creixent, els propietaris consideraren que es veïen perjudicats perquè la millora dels mètodes agrícoles prolongava extraordinàriament la vida dels ceps, mentre perdia vàlua el preu de l'arrendament que així s'estenia per diverses generacions. El conflicte fou resolt a favor dels propietaris per l'audiència de Barcelona, que fallà el 1756 que el contracte restava cancel·lat amb la mort dels ceps o bé al cap de cinquanta anys. Aquest sistema —molt usual al Principat— fou la font d'un gran nombre de conflictes, especialment arran de la mort dels ceps en arribar-hi la plaga de la *fil·loxera*. També sorgiren disputes perquè els rabassaires sostenien que el cep que resultava del *capficat* era el mateix cep antic, teoria combatuda pels propietaris, perquè allargava molt la vida del cep i podia perpetuar-la. L'article 1 656 del codi civil del 1889 admetia com a vàlides les operacions de colgats i capficats, però consagrava la durada de cinquanta anys per al contracte. Els rabassaires s'uniren per a la defensa del dret de romandre a la terra que conreaven, i formaren la Unió de Rabassaires. L'alteració de les condicions de conreu en benefici d'aquests, per part del Parlament de Catalunya, amb la promulgació de la llei de *Contractes de Conreu* provocà un seriós conflicte entre rabassaires i propietaris, amb implicacions polítiques profundes.